Центр Соціальна Дія

Фінансується Європейським Союзом

ПРАКТИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДИРЕКТИВИ ПРО ПРАВА ПОТЕРПІЛИХ У КРАЇНАХ ЄС

Визначення потерпілих з конкретними потребами, оцінка потреб і підтримка

ГО «Центр “Соціальна Дія”».
Проєкт «Забезпечення прав вразливих потерпілих:
сприяння імплементації Директиви 2012/29/ЄС в Україні».
Робоча версія, листопад 2026 року.

ПРАКТИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДИРЕКТИВИ ПРО ПРАВА ПОТЕРПІЛИХ У КРАЇНАХ ЄС

Визначення потерпілих з конкретними потребами, оцінка потреб і підтримка

2026 рік

Видання українською мовою:
ПРАКТИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДИРЕКТИВИ ПРО ПРАВА ПОТЕРПІЛИХ У КРАЇНАХ ЄС.
Визначення потерпілих з конкретними потребами, оцінка потреб і підтримка

Дослідження підготовлене в межах проєкту «Забезпечення прав вразливих потерпілих: сприяння імплементації Директиви 2012/29/ЄС в Україні».

Автори: Ірина Федорович, Олена Бондаренко
(ГО «Центр «Соціальна Дія»)

Верстка і стиль: Олена Афанасьєва

Коректура: Наталія Пашковська

Відтворення уривків (до 500 слів) дозволено за умови збереження цілісності тексту; використання поза контекстом, яке спотворює зміст або вводить читача в оману щодо природи, обсягу чи змісту тексту, не допускається. Вихідний текст завжди має бути підтверджено посиланням: © ГО «Центр «Соціальна Дія», 2026.

З усіма запитами щодо відтворення чи перекладу всього документа або його частини слід звертатися на info@socialaction.org.ua.

Більше про роботу ГО «Центр «Соціальна Дія» можна знайти на сайті http://socialaction.org.ua/.

Коментарі та пропозиції, будь ласка, надсилайте на info@socialaction.org.ua.

Рекомендоване цитування
Федорович І., Бондаренко О. (2026). Практики кримінальної юстиції України щодо прав вразливих потерпілих: законодавство і досвід практиків. ГО «Центр «Соціальна Дія».

Фінансується Європейським Союзом

Публікація підготовлена у співпраці із Центром громадянських свобод за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю ГО «Центр «Соціальна Дія» і необов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

© ГО «Центр «Соціальна Дія», 2026
Усі права застережені.

ЗМІСТ

Резюме 4

1. Вступ 6
2. Нормативна рамка ЄС 8
3. Як держави ЄС визначають потерпілих з конкретними потребами 10
4. Індивідуальна оцінка потреб 12
5. Від оцінки до підтримки: перенаправлення та служби підтримки 15
6. Адаптація процедур і доступність 19
7. Потерпілі від злочинів на ґрунті нетерпимості 22
8. Системні виклики імплементації в державах ЄС 24
9. Висновки та уроки для України 25

Додаток 27

РЕЗЮМЕ

Директива 2012/29/ЄС діє в державах-членах ЄС понад десять років. Майже всі держави транспонували її в національне законодавство, але практика відстає від тексту законів.[1] Європейська Комісія в оцінці 2022 року дійшла висновку, що права потерпілих часто існують лише на папері, і саме це стало підставою для перегляду Директиви у 2026 році.[2] Це дослідження розглядає, як держави ЄС визначають потерпілих з конкретними потребами в захисті, хто і як проводить індивідуальну оцінку потреб, як потерпілих перенаправляють до служб підтримки, як адаптують процедури та як працюють з потерпілими від злочинів на ґрунті нетерпимості.

Основні висновки:

- Директива не містить закритого переліку вразливих груп. Більшість держав поєднують перелік груп, що потребують особливої уваги, з обов'язковою індивідуальною оцінкою. Належність до групи вказує на можливий ризик, але не замінює оцінки потреб конкретної людини.[3]
- Індивідуальна оцінка залишається найслабшим місцем імплементації. За даними Victim Support Europe, у більшості держав вона є винятком, а не правилом, і часто проводиться лише для потерпілих від домашнього насильства.[4]
- Ефективні моделі оцінки мають два кроки: коротка первинна оцінка, яку проводить поліція, коли приймає заяву, і поглиблена оцінка за наявності ризиків, яку проводять спеціалізовані підрозділи або служби підтримки. Оцінку повторюють на наступних стадіях провадження.[5]
- Оцінка має сенс лише тоді, коли за нею йде перенаправлення до служби підтримки. Найвищий рівень звернень до служб підтримки забезпечують системи, де дані потерпілого передаються службі автоматично, якщо потерпілий не заперечує (Нідерланди).[6]
- Держави по-різному розподіляють роль держави та громадських організацій. Відповідальність за підтримку залишається на державі, але в більшості успішних моделей громадські організації надають частину послуг на підставі договорів, акредитації або протоколів співпраці (Австрія, Хорватія, Нідерланди, Німеччина).[7]
- Для потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості держави поєднують фіксацію можливого мотиву з першого контакту з поліцією; особливу увагу під час оцінки потреб; спеціалізовані громадські служби підтримки.
- Спільні проблеми держав ЄС такі: брак методик і навчання для оцінки потреб, нерівний доступ до послуг у сільській місцевості, проєктне фінансування громадських організацій, фрагментація підтримки і брак даних.[8]

Для України із цього випливає, що транспонування Директиви не обмежується змінами до КПК. Потрібні правова модель визначення потреб, процедура оцінки з визначеними виконавцями, механізм перенаправлення, мережа служб підтримки з гарантованим фінансуванням і координаційний орган. Висновки та уроки для України наведено в розділі 9.

1 Victim Support Europe. Report on the Practical Implementation of the EU Victims' Rights Directive 2018–2024 (BeneVict). Brussels, 2025. P. 9–10.

2 European Commission. Commission Staff Working Document: Evaluation of Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. SWD(2022) 179 final, 28.06.2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022SC0179

3 Вебінар «Права потерпілих в Україні після реформи 2026 року», ГО «Центр "Соціальна Дія"» спільно з ОБСЄ/БДІПЛ, 16.09.2026, виступ представниці Генерального директорату з питань юстиції та споживачів Європейської Комісії. Розшифровка запису зберігається в архіві ЦСД.

4 BeneVict… P. 10, 146–148.

5 Там само, p. 145.

6 Там само, p. 68, 191.

7 Вебінар 16.09.2026, виступи представника ОБСЄ/БДІПЛ, представниць Центру правової компетентності (Австрія) і Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.

8 BeneVict… P. 9–11.

1. ВСТУП

Метою дослідження є огляд практик імплементації Директиви 2012/29/ЄС у державах ЄС, зокрема методів визначення потерпілих з конкретними потребами в захисті та адаптації процедур до цих потреб. Дослідження доповнює аналіз українського законодавства і практики[9] і має відповісти на питання, які рішення держав ЄС Україна може використати під час виконання пункту 3.8 Дорожньої карти з питань верховенства права.[10]

Дослідження 1 показало, що в Україні немає поняття потерпілого з конкретними потребами і універсальної процедури оцінки потреб. Права потерпілого виникають лише з подання заяви, інформування зводиться до вручення пам'ятки з витягами з КПК, а спеціальні заходи захисту застосовуються за клопотанням, а не за результатами оцінки. Найрозвинутіша модель підтримки – Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків ОГП, працює переважно з потерпілими від міжнародних злочинів і не має законодавчої основи. Потерпілі від злочинів на ґрунті нетерпимості не мають спеціальних гарантій, а мотиву, як правило, не встановлюють, якщо потерпілий сам про нього не скаже. Висновки в розділі 9 пов'язують досвід держав ЄС із цими прогалинами.

Дослідження ґрунтується на трьох групах джерел:

- документи ЄС, зокрема текст Директиви 2012/29/ЄС і Директиви (ЄС) 2026/1472, оцінка Європейської Комісії 2022 року, Стратегія ЄС щодо прав потерпілих на 2020–2025 роки;
- порівняльні дослідження, зокрема звіт VOCIARE (2019) і звіт BeneVict (2025) Victim Support Europe, які охоплюють відповідно 27 і 26 держав-членів, а також Модельні настанови ОБСЄ/БДІПЛ щодо оцінки індивідуальних потреб потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості (2021);11
- національне законодавство окремих держав і виступи практиків з Австрії, Хорватії, Європейської Комісії та ОБСЄ/БДІПЛ12.

Приклади країн обрано за двома критеріями: наявність задокументованої практики щодо оцінки потреб і підтримки та її значення для України. Найдокладніше розглянуто Австрію, Хорватію, Нідерланди, Німеччину, Іспанію та Естонію. Велика Британія не є членом ЄС з 2020 року і Директива на неї не поширюється, тому британські приклади наведено лише щодо злочинів на ґрунті нетерпимості як додатковий досвід.

Серед обмежень можна назвати такі:

- Дослідження ґрунтується на аналізі документів і вторинних джерел, тоді як польових досліджень у державах ЄС не проводилося.

9 Федорович І., Бондаренко О. (2026). Практики кримінальної юстиції України щодо прав вразливих потерпілих: законодавство і досвід практиків. ГО «Центр «Соціальна Дія»

10 Дорожня карта з питань верховенства права, схвалена Кабінетом Міністрів України 14.05.2025, п. 3.8, с. 66–69. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf

11 Victim Support Europe, APAV. VOCIARE Synthesis Report: Victims of Crime Implementation Analysis of Rights in Europe. 2019. URL: https://victim-support.eu/wp-content/uploads/2021/02/VOCIARE_Synthesis_Report.pdf; BeneVict… P. 5, 9.

12 Зокрема представлені на вебінарі, який Центр «Соціальна Дія» провів 16 вересня 2026 року.

- Порівняльні звіти фіксують стан на момент збору даних. Дані BeneVict зібрано в жовтні 2022 – квітні 2023 року13, а частина описаних практик могла змінитися.
- Держави-члени мають транспонувати Директиву (ЄС) 2026/1472 до 2 липня 2028 року.14 Практик імплементації нових положень ще немає. Їхній зміст описано за текстом Директиви і поясненнями Європейської Комісії.

13 BeneVict… P. 2.

14 Директива (ЄС) 2026/1472 Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2026 року про внесення змін до Директиви 2012/29/ЄС, ч. 1 ст. 2. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202601472

2. НОРМАТИВНА РАМКА ЄС

Директива 2012/29/ЄС встановила мінімальні стандарти прав, підтримки та захисту для всіх потерпілих від усіх злочинів.[15] Порівняно з попереднім рамковим рішенням 2001 року вона перейшла від інформування потерпілих до трьох нових обов'язків держави: оцінювати потреби кожного потерпілого, забезпечувати доступ до підтримки незалежно від подання заяви та адаптувати процедури, щоб уникати вторинної і повторної віктимізації.[16] Директива вимагає поводитися з потерпілими без дискримінації та з урахуванням їхніх особистих характеристик, тому її імплементація пов'язана із ширшою рамкою ЄС щодо рівності та доступності.[17]

У звіті щодо оцінки імплементації Директиви Європейська Комісія визначила п'ять сфер, у яких потерпілі стикаються з найбільшими труднощами: доступ до інформації, доступ до підтримки, захист, участь у провадженні та компенсація. Найбільші прогалини виявлено щодо індивідуальної оцінки: бракує методик і процедур, навчання, координації між органами та обміну інформацією.[18]

Стратегія ЄС щодо прав потерпілих на 2020–2025 роки мала на меті перехід від закріплення прав до їхньої реалізації.[19] Вона визначила п'ять пріоритетів:

- ефективна комунікація з потерпілими і безпечні умови, щоб повідомити про злочин;
- посилення підтримки та захисту найбільш вразливих потерпілих;
- полегшення доступу до компенсації;
- посилення співпраці та координації між усіма суб'єктами;
- посилення міжнародного виміру прав потерпілих.

Для реалізації Стратегії Комісія призначила Координатора ЄС з прав потерпілих, створила Платформу з прав потерпілих і закликала держави-члени ухвалити національні стратегії щодо прав потерпілих. Після ухвалення Директиви (ЄС) 2026/1472 Комісія готує нову стратегію.[20] Публічні консультації щодо нової стратегії на 2026–2030 роки тривали з 13 серпня до 5 листопада 2026 року, ухвалити її планують у IV кварталі 2026 року.[21] Для України урок Стратегії полягає в тому, що законодавчі зміни потребують окремого програмного документа з виконавцями, фінансуванням і показниками, а також органу, відповідального за координацію.

15 Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів. OJ L 315, 14.11.2012, p. 57–73, ч. 1 ст. 1. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012L0029

16 Там само, ч. 5 ст. 8, ст. 18, 22–24.

17 Там само, ч. 1 ст. 1, ч. 2 ст. 3; преамбула, п. 9, 15.

18 European Commission. SWD(2022) 179 final; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.

19 European Commission. EU Strategy on victims' rights (2020–2025). COM(2020) 258 final, 24.06.2020. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0258

20 European Commission. EU Strategy on victims' rights (2020–2025). URL: https://surl.li/bmqdme; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.

21 EU opens public consultation on new strategy for victims' rights. Lovguiden, 14.08.2026. URL: https://www.lovguiden.dk/en/det-offentlige/den-europaeiske-union/2026-08-14-eu-aabner-offentlig-hoering-om-ny-strategi-for-ofres-rettigheder; EU seeks feedback on victims' rights. Law Society Gazette, серпень 2026. URL: https://www.lawsociety.ie/gazette/top-stories/2026/august/eu-seeks-feedback-on-victims-rights/

Директива (ЄС) 2026/1472 набрала чинності 20 липня 2026 року. Вона посилює п'ять напрямів, визначених оцінкою 2022 року: інформування та повідомлення про злочин, підтримку, участь у провадженні, захист і компенсацію.[22] Для цього дослідження найважливіші такі зміни:

- індивідуальна оцінка охоплює потреби не лише в захисті, а й у підтримці; враховується також досвід дискримінації, стосунки з правопорушником і ризики з його боку;[23]
- за оцінкою має йти перенаправлення до служб підтримки без зайвої затримки;[24]
- держави мають запровадити гарячу лінію за єдиним номером 116 006, онлайн-повідомлення про злочин і повідомлення третіми особами;[25]
- для дітей-потерпілих передбачено скоординовані багатопрофільні служби, бажано в одному місці;[26]
- держави мають затвердити протоколи або настанови щодо оцінки потреб і співпраці органів, а навчання практиків має бути регулярним.[27]

Серед інших змін, Директива (ЄС) 2026/1472 закріпила права потерпілих з інвалідністю, право окремих категорій потерпілих, зокрема дітей та малозабезпечених осіб з інвалідністю, на правничу допомогу незалежно від перевірки обґрунтованості справи, правило про нерозкриття адреси і контактних даних потерпілого правопорушнику (для проваджень, розпочатих після 2 липня 2029 року), можливість авансування державою компенсації потерпілим від умисних насильницьких злочинів, допомогу потерпілим у приміщеннях суду і право вимагати перегляду окремих рішень. Положення про інформаційно-комунікаційні технології держави мають транспонувати до 2 липня 2030 року.[28]

22 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.

23 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 1, 2, 3а ст. 22.

24 Там само, ч. 2 ст. 8.

25 Там само, ст. 3а, 5а.

26 Там само, ст. 9а.

27 Там само, ст. 25, 26а.

28 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 10a, 10b, ч. 2 ст. 13, ч. 3 ст. 16, ч. 3, 4 ст. 21, ст. 26c; Директива (ЄС) 2026/1472, ч. 1 ст. 2.

3. ЯК ДЕРЖАВИ ЄС ВИЗНАЧАЮТЬ ПОТЕРПІЛИХ З КОНКРЕТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Директива не визначає поняття «вразливий потерпілий» і не містить закритого переліку вразливих груп. Вона вимагає визначати конкретні потреби кожного потерпілого через індивідуальну оцінку і називає групи, яким під час оцінки слід приділяти особливу увагу: потерпілі, яким завдано значної шкоди, потерпілі від злочинів з упередженим або дискримінаційним мотивом і потерпілі, чия залежність від правопорушника робить їх особливо вразливими.[29] Діти-потерпілі вважаються такими, що мають конкретні потреби в захисті.[30]

Держави транспонували ці вимоги по-різному. Можна виділити три підходи.

Підхід	Суть	Переваги і ризики	Приклади
Категорійний	Закон перелічує групи потерпілих, яким надаються спеціальні заходи або для яких презюмується потреба в захисті. Інші потерпілі окремо не оцінюються.	Правова визначеність і простота застосування. Ризик не охопити нові або малопомітні групи і створити «два рівні» потерпілих.	Україна: окремі гарантії для дітей, потерпілих від домашнього насильства і міжнародних злочинів, перелік у Протоколі Ради суддів. Елементи підходу (презумпції для окремих груп) є в Австрії і на Мальті.
Оціночний	Закон не визначає груп, а вимагає оцінювати кожного потерпілого за загальними критеріями: особисті характеристики, вид і обставини злочину.	Гнучкість і персоналізовані рішення. Ризик неоднакових рішень, якщо бракує методики і навчання.	Нідерланди: кожного потерпілого оцінює слідчий поліції, прокуратура оновлює оцінку.
Комбінований	Закон вимагає оцінювати всіх потерпілих і називає групи та обставини, яким під час оцінки приділяють особливу увагу.	Поєднує правову визначеність і гнучкість. Відповідає логіці Директиви.	Хорватія (КПК і Правила 2017 року), Іспанія (ст. 23 Статуту потерпілого), Ірландія (ст. 15 Закону 2017 року), Австрія (§ 66a КПК).

Поділ на підходи умовний. Майже всі держави, які мають перелік груп, формально також вимагають оцінки, а держави з оціночним підходом перелічують у законі критерії, на які слід зважати. Різниця полягає в тому, що є визначальним для застосування спеціальних заходів: належність до категорії чи результат оцінки.

Австрія поєднує презумпцію і оцінку. КПК Австрії вимагає визначати потреби в захисті якомога раніше. Потреба в особливому захисті презюмується для потерпілих від злочинів проти статевої недоторканості, для дітей і для осіб, щодо яких поліція може видати забо-

29 Директива 2012/29/ЄС, ч. 1–3 ст. 22.
30 Там само, ч. 4 ст. 22.

ронний припис. Для інших потерпілих її визначають за індивідуальною оцінкою з урахуванням віку, психологічного стану і здоров'я, виду та обставин злочину, зокрема расистського, ксенофобського чи іншого мотиву нетерпимості.[31]

Іспанія закріпила в Статуті потерпілого від злочину, що заходи захисту визначаються після оцінки обставин потерпілого. Закон перелічує обставини, які слід враховувати особливо: неповнолітній вік, особливу вразливість, організовану злочинність, насильство з боку партнера чи родича, злочини проти статевої свободи, торгівлю людьми, насильницькі зникнення і злочини, вчинені з мотивів, пов'язаних з расою, етнічним походженням, релігією, сексуальною орієнтацією чи гендерною ідентичністю, хворобою або інвалідністю.[32] З 2022 року оцінка враховує не лише особисті характеристики, а й життєві обставини потерпілого: наявність дітей, з ким і де він проживає.[33]

Ірландія відтворила формулу Директиви. Закон про потерпілих від злочинів 2017 року зобов'язує поліцію (або Поліцейського омбудсмана, якщо розслідування веде він) оцінювати кожного потерпілого. Закон перелічує обставини, які слід враховувати: вид і характер злочину, його обставини, значну шкоду, особисті характеристики (вік, гендер, гендерну ідентичність, етнічне походження, расу, релігію, сексуальну орієнтацію, здоров'я, інвалідність, труднощі в комунікації, залежність від правопорушника, попередній досвід злочинів), можливий упереджений мотив і належність до груп, названих у Директиві. Діти презюмуються такими, що мають потреби в захисті.[34]

Мальта у 2021 році запровадила презумпцію вразливості для потерпілих від окремих видів злочинів, зокрема тяжких злочинів і злочинів з упередженим або дискримінаційним мотивом.[35]

Європейська Комісія пояснює логіку Директиви так: категорія вказує на можливий ризик, а індивідуальна оцінка визначає потреби конкретного потерпілого. Перелік у законі не повинен замінювати оцінки.[36] Victim Support Europe додає, що зосередження реформ на окремих групах, зокрема потерпілих від домашнього насильства, дітях і потерпілих від тероризму, створює ризик «двох рівнів» потерпілих: груп, чиї потреби система бачить, і всіх інших, які залишаються для неї невидимими.[37]

Українське законодавство і практика тяжіють до категорійного підходу: окремі гарантії існують для дітей, потерпілих від домашнього насильства і міжнародних злочинів, а Протокол Ради суддів містить перелік вразливих потерпілих. Україні варто запровадити комбінований підхід і закріпити його наскрізно в КПК: перелік груп, які потребують особливої уваги, з обов'язковою оцінкою для всіх потерпілих. Перелік має прямо включати потерпілих від злочинів з упередженим або дискримінаційним мотивом.

31 Strafprozessordnung 1975 (Österreich), § 66a; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).
32 Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito (España), art. 23. URL: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4606
33 BeneVict... P. 147.
34 Criminal Justice (Victims of Crime) Act 2017 (Ireland), s. 15(1), (2), (7). URL: https://revisedacts.lawreform.ie/eli/2017/act/28/section/15/revised/en/html
35 BeneVict... P. 147.
36 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.
37 BeneVict... P. 10–11.

4. ІНДИВІДУАЛЬНА ОЦІНКА ПОТРЕБ

Директива вимагає, щоб кожен потерпілий своєчасно проходив індивідуальну оцінку для визначення конкретних потреб у захисті і того, чи потрібні йому спеціальні заходи під час провадження.[38] Оцінка враховує особисті характеристики потерпілого, вид або характер злочину та його обставини.[39] Її обсяг можна адаптувати до тяжкості злочину і ступеня очевидної шкоди.[40] Оцінку проводять за тісної участі потерпілого і з урахуванням його побажань, включно з відмовою від спеціальних заходів, а за суттєвої зміни обставин її оновлюють протягом усього провадження.[41]

Директива (ЄС) 2026/1472 розширила оцінку на потреби в підтримці, додала до критеріїв досвід дискримінації, стосунки з правопорушником і ризики з його боку, а також вимагає, щоб оцінку проводили належно підготовлені особи за затвердженими протоколами чи настановами.[42] Директива не визначає, який орган проводить оцінку. Це вирішують держави-члени, проте ролі та відповідальність органів має бути закріплено.[43]

Victim Support Europe рекомендує **двокрокову модель щодо того, хто проводить оцінку**. Первинну оцінку проводить поліція під час прийняття заяви. Кілька простих запитань дозволяють виявити ризики: наприклад, потерпілий і правопорушник живуть поруч, потерпілий є мігрантом без документів або має інвалідність чи труднощі з навчанням. Якщо ризиків немає, оцінка на цьому завершується. Якщо ризики виявлено, проводиться поглиблена оцінка, яку можна доручити спеціалізованим підрозділам поліції або службам підтримки. На наступних стадіях оцінку мають переглядати прокурор і суд.[44] ОБСЄ/БДІПЛ рекомендує такий самий поділ на первинну безпекову оцінку і поглиблену оцінку, яку проводять підготовлені фахівці.[45]

За даними VOCIARE, у 2018 році лише кілька держав-членів забезпечували своєчасну оцінку для всіх потерпілих: Франція, Нідерланди, Швеція, Естонія та Хорватія.[46] Нижче наведено приклади цих та інших держав.

У Нідерландах кожного потерпілого індивідуально оцінює слідчий поліції, щоб виявити конкретні потреби в захисті. Прокуратура за потреби оновлює оцінку. Мета оцінки визначена як систематичний захист потерпілих: за її результатами пропонуються спеціальні заходи захисту.[47]

В Австрії поліцейські проходять навчання з оцінки потреб і користуються інформаційною системою, що скеровує їх під час опитування потерпілого і допомагає оцінити ризики та

38 Директива 2012/29/ЄС, ч. 1 ст. 22.
39 Там само, ч. 2 ст. 22.
40 Там само, ч. 5 ст. 22.
41 Там само, ч. 6, 7 ст. 22.
42 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 1, 1a, 3a ст. 22, ст. 26a.
43 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.
44 BeneVict... P. 145.
45 OSCE/ODIHR. Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims. Warsaw, 2021. P. 20, 34–42. URL: https://www.osce.org/odihr/489782
46 BeneVict... P. 146.
47 Openbaar Ministerie. Aanwijzing slachtoffers in het strafproces (2024A001), par. 2.2. URL: https://surl.li/zfggzq

необхідність заходів захисту, зокрема заборонних приписів.[48] Прокуратура і суд повторюють оцінку в разі зміни обставин за участю служб підтримки.[49]

У Хорватії КПК зобов'язує проводити індивідуальну оцінку кожен орган, який допитує потерпілого: поліцію, прокуратуру і суд.[50] Міністерство юстиції затвердило Правила проведення оцінки, де визначено:

- критерії оцінки, зокрема особисті характеристики (вік, вагітність, інвалідність, труднощі в комунікації, стан здоров'я, залежності, посттравматичний розлад), попередню віктимізацію, тяжкість злочину (зокрема домашнє і гендерно зумовлене насильство, сексуальне насильство, торгівля людьми, злочини на ґрунті ненависті, тероризм, організована злочинність) і обставини злочину (стосунки з підозрюваним, страх, особлива жорстокість, економічна залежність);[51]
- участь потерпілого – тобто оцінка проводиться з урахуванням його побажань і найменш обтяжливим способом; якщо потерпілий відмовляється брати участь, то проводиться за наявними даними;[52]
- роль служб підтримки, тобто можливість запитувати дані в центрів соціального забезпечення та відділів підтримки потерпілих і свідків при судах і необхідність враховувати рекомендації громадських організацій, які вже оцінили потреби потерпілого;[53]
- перелік можливих заходів, зокрема особливий спосіб допиту, відеозв'язок без візуального контакту з правопорушником, закрите засідання, допит особою тієї ж статі, особа довіри, захист персональних даних, консультування за бюджетні кошти;[54]
- єдину форму висновку, яку заповнює кожен орган.[55]

На практиці найякісніше оцінку проводить поліція. Прокуратура часто копіює або приймає її висновки без перегляду, а судді нерідко доручають оцінку відділам підтримки при судах замість того, щоб проводити її самостійно.[56] Форму оцінки інтегровано в систему електронного судочинства.[57]

КПК Німеччини вимагає проводити допит потерпілого з урахуванням його особливої потреби в захисті і перевіряти, чи потрібні заходи на кшталт відеозапису допиту, допиту за відеозв'язком або видалення обвинуваченого із зали.[58] Окремої форми оцінки федеральний закон не встановлює.

В Іспанії оцінку проводять органи, які ведуть провадження, а під час судового розгляду це робить суд.[59] Для гендерно зумовленого насильства з 2007 року діє загальнонаціональна система VioGén Міністерства внутрішніх справ, яка оцінює ризик повторного насильства і визначає заходи захисту поліції залежно від рівня ризику.

48 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія); BeneVict... P. 146.
49 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).
50 Zakon o kaznenom postupku (Hrvatska), čl. 43.a; Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, Narodne novine 106/2017, čl. 1, 3. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_10_106_2426.html
51 Pravilnik..., čl. 5–8.
52 Там само, čl. 4.
53 Там само, čl. 3.
54 Там само, čl. 9.
55 Там само, čl. 10 і додаток.
56 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії; BeneVict... P. 146.
57 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
58 Strafprozessordnung (Deutschland), § 48 Abs. 3, §§ 58a, 247, 247a, 255a.
59 Ley 4/2015, art. 24.

В Естонії індивідуальна оцінка була обов'язковою і раніше, але проводилася непослідовно. У 2021–2023 роках Міністерство юстиції разом з Victim Support Europe провели пілотний проєкт, у межах якого було розроблено чекліст для оцінки і проведено навчання практиків.[60] Пілот проводили в Іда-Вірумаа і Ляене-Вірумаа за участі поліції, прокуратури, суду, служби підтримки потерпілих Департаменту соціального страхування і лікарень регіону. У січні 2024 року в межах проєкту запущено два інструменти для потерпілих: анкету самооцінки і «Шлях потерпілого».[61] Наприкінці проєкту планувалась оцінка для рішення про поширення підходу на всю країну, але її результатів в опрацьованих джерелах немає.

У багатьох державах оцінку системно проводять лише для потерпілих від домашнього насильства. Італія використовує методику SARA, Фінляндія запровадила загальнонаціональну методику MARAC, Португалія з 2021 року вимагає першої оцінки ризику протягом 72 годин після заяви і повторних оцінок у строки, що залежать від рівня ризику.[62] Victim Support Europe вважає, що такі інструменти корисні, але не виконують вимоги Директиви щодо оцінки для всіх потерпілих.[63]

Звіти Європейської Комісії, Victim Support Europe і ОБСЄ/БДІПЛ називають однакові типові проблеми:

- нечітке формулювання Директиви, відсутність процедур і чітко визначених виконавців;[64]
- брак методик, інструментів і навчання; оцінка перетворюється на формальне заповнення анкети;[65]
- первинна оцінка не передається на наступні стадії провадження або не переглядається;[66]
- оцінка оминає ризик вторинної віктимізації з боку самих органів через нечутливе поводження, повторні допити та неінформування;[67]
- методика існує, але її не використовують, бо немає внутрішнього наказу або настанов щодо застосування; методика оцінки без механізму перенаправлення не дає результату.[68]

Окреме питання становить захист результатів оцінки. ОБСЄ/БДІПЛ зазначає, що частина держав зберігає результати оцінки окремо від матеріалів кримінального провадження, щоб відомості про потреби потерпілого не ставали доступними стороні захисту.[69]

Виходячи із цього, Україна може вже сьогодні розробити двокрокову модель оцінки: первинну оцінку в поліції під час прийняття заяви за коротким чеклістом і поглиблену оцінку силами спеціалізованих підрозділів або служб підтримки. Для цього потрібні: єдина форма, що переходить з матеріалами на наступні стадії; обов'язок прокурора і суду переглядати оцінку; навчальна програма для тих, хто її проводить; правовий режим результатів оцінки. Досвід Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків ОГП і моделі «Барнахус» може бути основою для такої методики.

60 BeneVict... P. 147.
61 Advancing Rights of Estonian Victims (AREV). Ministry of Justice and Digital Affairs of Estonia. URL: https://surl.li/txlltq; AREV Project Launches New Support Tools for Victims of Crime, 23.01.2024. URL: https://surl.li/yjlknk
62 BeneVict... P. 148–149.
63 Там само, p. 149.
64 BeneVict... P. 146.
65 Там само, p. 10.
66 Там само, p. 146.
67 Там само, p. 149–150.
68 Вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
69 Там само; Model Guidance..., p. 29.

5. ВІД ОЦІНКИ ДО ПІДТРИМКИ: ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ ТА СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ

Директива вимагає забезпечити доступ до безоплатних і конфіденційних служб підтримки незалежно від того, чи подав потерпілий заяву про злочин.[70] Вона не визначає, хто має надавати послуги. ОБСЄ/БДІПЛ наголошує, що єдиної правильної моделі немає: система має бути функціональною, відповідальність залишається на державі, а громадські організації є важливим партнером.[71]

На практиці існують три моделі:

- державна (підтримку надають державні органи);
- делегована (держава фінансує громадські організації, які надають послуги);
- змішана.[72]

ОБСЄ/БДІПЛ називає такі форми залучення громадських організацій: акредитація як офіційних надавачів послуг з державним фінансуванням, меморандуми між міністерством і окремими організаціями, міжвідомчі протоколи і робочі групи, а за відсутності координаційного механізму неформальна регіональна співпраця з поліцією.[73]

Хорватія, зокрема, має змішану модель:

- Відділ Міністерства юстиції координує систему підтримки, наглядає за гарячою лінією та національною мережею, фінансує мережу і сам інформує потерпілих про звільнення правопорушника. Раніше таку інформацію надавали лише на письмовий запит потерпілого, а тепер вона надається всім потерпілим.
- Відділи підтримки потерпілих і свідків діють при всіх 15 жупанійських судах. Їхні працівники мають соціальну, педагогічну чи психологічну освіту і надають інформацію, емоційну і практичну підтримку.
- Національна мережа з 12 громадських організацій, яку фінансує Міністерство юстиції, охоплює 18 з 20 жупаній і доповнює судові відділи.
- Громадська організація Victim Support Croatia з 2013 року обслуговує лінію 116 006 за угодою з Міністерством юстиції.[74]

Австрія має делеговану модель. Міністерство юстиції укладає договори з понад 50 громадськими службами підтримки, які надають процесуальний супровід. Окрема організація, Центр правової компетентності, з 2011 року за договором з міністерством виконує функції **центру управління підтримкою потерпілих:** координує служби, організовує навчання, розробляє процедурні посібники, веде статистику і бере участь в акредитації. Агентство

70 Директива 2012/29/ЄС, ч. 1, 5 ст. 8.
71 Вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
72 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
73 Вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
74 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.

ЄС з основоположних прав у 2023 році назвало цей Центр перспективною практикою. Центр проводить круглі столи в усіх регіональних судах раз на два роки, а підсумкові звіти з проблемами передає Міністерству юстиції.[75]

Нідерланди мають єдину національну службу Slachtofferhulp Nederland, яка надає інформаційну, юридичну та психологічну підтримку і отримує контакти потерпілих від поліції.[76] Окрім неї, кожен муніципалітет зобов'язаний забезпечити доступ до антидискримінаційної служби, що приймає скарги на дискримінацію і реєструє їх.[77]

Німеччина має розгалужену мережу громадських служб, зокрема спеціалізовані служби для потерпілих від правоекстремістського, расистського й антисемітського насильства (див. розділ 7). Психосоціальний процесуальний супровід закріплено в КПК з 2017 року.[78]

Victim Support Europe виділяє два типи **перенаправлення**:

- opt-in: поліція передає дані службі підтримки лише за явною згодою потерпілого;
- opt-out: поліція повідомляє, що дані буде передано, якщо потерпілий не заперечує.

Через травму і особисті та культурні бар'єри потерпілі значно рідше звертаються по допомогу, якщо мають шукати службу самостійно. Тому Victim Support Europe рекомендує модель opt-out.[79] Зокрема:

- **Нідерланди** застосовують opt-out щонайменше з 2018 року: Slachtofferhulp Nederland отримує контакти кожного потерпілого, який подав заяву, незалежно від виду злочину і способу подання заяви, якщо потерпілий не заперечує.[80]
- **За даними Victim Support Europe, в Естонії з 2023 року Закон про підтримку потерпілих передбачає, що контакти** потерпілих, визнаних вразливими за результатами оцінки, поліція передає службі підтримки негайно і без їхньої згоди. Для інших потерпілих потрібна згода.[81]
- **Хорватія** з 2022 року пілотувала opt-in в одному поліцейському окрузі: потерпілих питали про згоду на дзвінок від лінії 116 006.[82] Задля цього Міністерство внутрішніх справ змінило свою інформаційну систему, а на побудову довіри між поліцією і громадською організацією знадобилося близько десяти років.[83]

Директива (ЄС) 2026/1472 прямо пов'язує оцінку з перенаправленням: якщо виявлено потребу в підтримці і потерпілий погоджується, служба має зв'язатися з ним без зайвої затримки.[84] Моделі згоди Директива не визначає. Victim Support Europe зазначає, що головною перешкодою для передачі даних держави часто вважають правила захисту персональних даних, – хоча законодавство про захист даних дозволяє врегулювати таку передачу законом.[85]

75 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).
76 BeneVict... P. 68.
77 Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen (Nederland), 2009.
78 Strafprozessordnung (Deutschland), § 406g.
79 BeneVict... P. 67–68, 191.
80 Там само, p. 68.
81 Там само, p. 68.
82 Там само, p. 67.
83 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
84 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 2 ст. 8.
85 BeneVict... P. 67.

Процесуальний супровід і особа довіри

Директива вимагає, щоб служби підтримки надавали емоційну і, за наявності, психологічну підтримку, а спеціалізовані служби – цільову та інтегровану підтримку, зокрема допомогу в подоланні травми і консультування.[86] Потерпілий має право на супровід особою на свій вибір під час першого контакту з компетентним органом, якщо через наслідки злочину йому потрібна допомога, щоб розуміти і бути зрозумілим, а також на супровід законним представником і особою на свій вибір під час допитів, якщо немає вмотивованого рішення про інше.[87] Правнича допомога надається потерпілим, які мають статус сторони провадження, на умовах національного права; після змін 2026 року окремі категорії малозабезпечених потерпілих мають на неї право незалежно від перевірки обґрунтованості справи.[88] Модельні настанови ОБСЄ/БДІПЛ рекомендують дозволяти потерпілим від злочинів на ґрунті нетерпимості супровід особою на їхній вибір упродовж усього процесу, зокрема представником громадської організації чи служби підтримки, і називають емоційну та психосоціальну підтримку однією з найглибших потреб таких потерпілих.[89] Директива 2012 року не передбачає окремого професійного процесуального супроводу, тому австрійська і німецька моделі виходять за її мінімальні вимоги.

В Австрії психосоціальний і юридичний процесуальний супровід доступний безоплатно, без перевірки доходів, потерпілим від насильства, небезпечних погроз, сексуальних злочинів, тероризму, переслідування та деяких інших злочинів, а також дітям, які були свідками насильства. Психосоціальний супровідник підтримує потерпілого емоційно протягом усього процесу, юридичний супровід надає адвокат. У 2025 році супровід отримали близько 13 тисяч потерпілих, видатки Міністерства юстиції становили близько €15 млн. У 2024 році набрав чинності окремий регламент, що встановлює стандарти якості та вимоги до підготовки супровідників.[90] Супровід надається на запит потерпілого, проте цей підхід, можливо, доведеться переглянути з огляду на нову редакцію Директиви.[91]

У Німеччині потерпілі від тяжких насильницьких і сексуальних злочинів, зокрема діти, мають право на психосоціальний процесуальний супровід, який за певних умов фінансує держава.[92] Впродовж 2025–2026 років Федеральне міністерство юстиції готує законопроєкт щодо посилення цього інструменту.[93]

У Хорватії КПК передбачає право потерпілого на особу довіри. Спершу судді побоювалися, що це вплине на процес, але практика показала, що присутність підготовленої особи довіри посилює показання потерпілого. Краще, якщо особою довіри буде працівник служби підтримки, а не родич, бо він розуміє процедуру.[94]

Номер **гарячої лінії 116 006** зарезервовано в ЄС для гарячих ліній для потерпілих від злочинів. Директива (ЄС) 2026/1472 зобов'язує всі держави-члени забезпечити безкоштовні

86 Директива 2012/29/ЄС, п. «c» ч. 1, п. «b» ч. 3 ст. 9.
87 Там само, ч. 3 ст. 3, п. «c» ст. 20.
88 Там само, ст. 13; Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 2 ст. 13.
89 OSCE/ODIHR. Model Guidance..., p. 14–16, 25–26.
90 Strafprozessordnung 1975 (Österreich), § 66b; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).
91 Там само.
92 Strafprozessordnung (Deutschland), § 406g.
93 Referentenentwurf eines Gesetzes zur Stärkung der psychosozialen Prozessbegleitung, 2025. URL: https://kripoz.de/wp-content/uploads/2025/11/RefE_Psychosoziale_Prozessbegleitung.pdf
94 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.

та конфіденційні лінії, доступні за цим номером.[95] Хорватський досвід показує практичні питання:

- лінію обслуговує громадська організація, але на підставі угоди з Міністерством юстиції, що є умовою отримання номера від національного регулятора зв'язку;
- лінія безкоштовна й анонімна, тому оператор не повідомляє поліцію про злочини, про які дізнається;
- протягом майже 13 років Міністерство юстиції не фінансувало лінію – її утримували за рахунок волонтерів і проєктів, а через сім років роботи лінія стала цілодобовою;
- номер потрібно постійно популяризувати, зокрема через навчання в поліцейській і судовій академіях, бо люди шукають допомоги лише тоді, коли стають потерпілими.[96]

Україні потрібно визначити, хто є першим контактом для потерпілого, хто проводить оцінку, хто координує супровід і як забезпечується доступність послуг незалежно від місця проживання. Перенаправлення варто закріпити в законі з чіткою моделлю згоди. Досвід Нідерландів і Естонії свідчить на користь opt-out принаймні для потерпілих, визнаних вразливими. Запровадження лінії 116 006 потребує стабільного фінансування від початку, а не лише угоди з громадською організацією.

95 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 3a.
96 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.

6. АДАПТАЦІЯ ПРОЦЕДУР І ДОСТУПНІСТЬ

Директива вимагає **уникати контакту між потерпілим і правопорушником** у приміщеннях, де проводяться процесуальні дії, обмежувати кількість допитів і проводити їх без невиправданої затримки.[97] Для потерпілих з конкретними потребами передбачено спеціальні заходи: допит у спеціально пристосованих приміщеннях, підготовленими фахівцями, тією самою особою, особою тієї ж статі, без присутності в залі суду за допомогою технологій, закрите засідання, обмеження питань про приватне життя.[98]

Держави закріпили ці заходи в процесуальних кодексах:

- Німеччина дозволяє відеозапис допиту на досудовому розслідуванні з подальшим відтворенням у суді, допит за відеозв'язком і тимчасове видалення обвинуваченого із зали.[99]
- Іспанія передбачає допит підготовленими фахівцями з урахуванням гендерної перспективи, проведення всіх допитів однією особою, допит особою тієї ж статі для потерпілих від сексуальних злочинів і торгівлі людьми, допит без присутності в залі, заборону питань про приватне життя, не пов'язаних зі злочином, і закрите засідання.[100]
- Австрія надає потерпілим з особливими потребами в захисті право на допит особою тієї ж статі, переклад особою тієї ж статі, відмову відповідати на окремі питання, допит окремо від правопорушника, закрите засідання, присутність особи довіри та негайне інформування про звільнення або втечу правопорушника.[101]
- Хорватія перелічує аналогічні заходи в Правилах проведення оцінки (див. розділ 4).

Victim Support Europe окремо зазначає, що процесуальні гарантії недоступні в процесі, коли потерпілий звертається з вимогою про компенсацію до цивільного суду. Тому він мусить або ризикувати вторинною віктимізацією, або відмовитися від компенсації.[102] Хорватська служба підтримки з тієї самої причини супроводжує потерпілих від домашнього насильства і в цивільних справах про розлучення чи аліменти.[103]

Модель «Барнахус» для роботи з дітьми-потерпілими виникла в Ісландії в 1998 році і поширилась у Швеції, Данії, Норвегії та інших державах. Опитування дитини, медичне обстеження, оцінка потреб і терапевтична підтримка відбуваються в одному дружньому до дитини приміщенні, а допит проводить підготовлений фахівець у присутності або за спостереженням слідчого, прокурора і захисника. Запис допиту використовується в суді, тому дитину не допитують повторно. Директива (ЄС) 2026/1472 вимагає скоординованих

97 Директива 2012/29/ЄС, ст. 19, 20.
98 Там само, ст. 23.
99 Strafprozessordnung (Deutschland), §§ 58a, 247, 247a, 255a.
100 Ley 4/2015, art. 25.
101 Strafprozessordnung 1975 (Österreich), § 66a; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).
102 BeneVict… P. 10.
103 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.

багатопрофільних служб для дітей і заохочує розміщувати їх в одному місці.[104] Україна вже має досвід «Барнахус», а Дорожня карта передбачає закон, який закріпить цю модель.[105]

Директива вимагає, щоб комунікація з потерпілими була **простою і доступною мовою**, усно або письмово, з урахуванням особистих характеристик потерпілого, зокрема інвалідності.[106] Victim Support Europe фіксує, що потерпілі часто не розуміють своїх прав через складну юридичну мову і погану комунікацію.[107] Експерти також навели приклади цієї проблеми і способів її розв'язання:

- у Польщі поліція виконує обов'язок інформування, вручаючи потерпілому аркуш зі складним юридичним текстом польською мовою, що не допомагає, зокрема іноземцям;[108]
- у Хорватії поліція вручає письмове повідомлення про права, яке містить витяги з КПК, тому головну роль відіграє усне пояснення, якого поліцейських навчають поліцейська і судова академії та громадські організації; третя сторінка повідомлення містить контакти лінії 116 006, відділу підтримки при суді, організацій національної мережі, соціальних служб і громадських організацій, що працює як базове перенаправлення;[109]
- в Австрії система реєстрації заяв PAD підказує поліцейському, залежно від виду злочину, які питання поставити і яку інформацію надати потерпілому під час першого контакту.[110]

Доступність не зводиться до перекладу. Вона охоплює **просту мову, жестову мову, піктограми, документи в доступних форматах, інформацію кількома мовами і різними каналами, а також адаптований формат допиту**. Директива (ЄС) 2026/1472 окремо закріпила права потерпілих з інвалідністю.[111]

Директива (ЄС) 2026/1472 передбачає **цифрові інструменти** онлайн-повідомлення про злочин принаймні щодо ненасильницьких і нетермінових правопорушень, а положення про використання інформаційно-комунікаційних технологій держави мають транспонувати до 2030 року.[112] Victim Support Europe визначає онлайн-повідомлення, дистанційну участь у провадженні та цифрові інструменти підтримки як головні напрями прогресу після 2018 року.[113]

Нідерланди з 1 лютого 2020 року мають портал MijnSlachtofferzaak («Моя справа потерпілого»). Потерпілий заходить на нього з електронним посвідченням і отримує інформацію та документи щодо своєї справи від поліції, служби підтримки, прокуратури і суду, а з 2023 року також щодо компенсації.[114]

104 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 9a; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.
105 Дорожня карта з питань верховенства права, п. 3.5, с. 60–62.
106 Директива 2012/29/ЄС, ч. 2 ст. 3.
107 BeneVict... P. 9.
108 Вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
109 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
110 BeneVict... P. 44; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).
111 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 26c.
112 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 5a, 26b; Директива (ЄС) 2026/1472, ч. 1 ст. 2.
113 BeneVict... P. 10.
114 BeneVict... P. 55.

Цифрові канали не замінюють особистої підтримки. Інформацію і підтримку потерпілий має отримувати у спосіб, що відповідає його потребам: особисто, телефоном, онлайн або через службу підтримки.

Інформування потерпілих в Україні також зводиться до вручення пам'ятки з витягами з КПК. Пам'ятку варто зробити доступною простою мовою, доповнити контактами служб підтримки і поєднати з обов'язковим усним поясненням. Для дітей Україна може спиратися на власний досвід «Барнахус» з урахуванням контексту нашої держави та кращих практик. Цифрові інструменти, зокрема доступ потерпілого до інформації про свою справу, варто розробляти разом з гарантіями захисту персональних даних.

7. ПОТЕРПІЛІ ВІД ЗЛОЧИНІВ НА ҐРУНТІ НЕТЕРПИМОСТІ

Директива прямо називає потерпілих від злочинів з упередженим або дискримінаційним мотивом серед тих, кому під час оцінки слід приділяти особливу увагу.[115] ОБСЄ/БДІПЛ пояснює, що такі злочини завдають шкоди не лише особі, а й спільноті, до якої вона належить, і потребують індивідуалізованої підтримки.[116] Європейська Комісія наголосила, що потреби потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості різні, тому кожен має проходити індивідуальну оцінку.[117]

Практики держав можна згрупувати за трьома елементами: фіксація мотиву з першого контакту; спеціалізовані служби підтримки; спеціалізація слідчих та облік злочинів.

ОБСЄ/БДІПЛ рекомендує фіксувати можливий упереджений мотив незалежно від думки особи, яка проводить оцінку.[118] Ірландія включила можливий упереджений мотив до обов'язкових критеріїв оцінки, а Мальта запровадила презумпцію вразливості для потерпілих від таких злочинів.[119] Іспанія включила мотиви, пов'язані з расою, етнічним походженням, релігією, сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю та інвалідністю, до обставин, які враховуються під час оцінки.[120] Австрія враховує расистський, ксенофобський чи інший особливо засуджуваний мотив під час визначення потреб у захисті.[121]

У Німеччині **служби підтримки потерпілих від правоекстремістського, расистського та антисемітського насильства** діють в усіх 16 землях з 2017 року і об'єднані в асоціацію VBRG. Служби працюють незалежно від державних органів, зокрема від поліції і прокуратури, на боці потерпілого. Вони надають консультації без вимоги подати заяву до поліції, безкоштовно і за бажанням анонімно виїжджають до потерпілих, супроводжують їх до органів і в суді, допомагають знайти адвоката й отримати компенсацію, аналізують загрози і працюють з медіа. З 2019 року їх фінансують федеральна програма «Жити демократією!» і землі. Асоціація наголошує на потребі сталого, а не проєктного фінансування.[122] У Нідерландах муніципальні антидискримінаційні служби приймають скарги на дискримінацію незалежно від поліції.[123]

У Великій Британії діють операційні настанови Коледжу поліції щодо злочинів на ґрунті ненависті, які визначають правила виявлення мотиву, опитування потерпілих і реєстрації, а також онлайн-платформа для повідомлення про такі злочини. [124] В Іспанії діє протокол дій сил безпеки щодо злочинів на ґрунті ненависті і порушень законодавства про недискримінацію, а при Міністерстві внутрішніх справ створено Національне бюро з протидії

115 Директива 2012/29/ЄС, ч. 3 ст. 22.
116 Model Guidance..., p. 12, 24; вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
117 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.
118 Model Guidance..., p. 21.
119 Criminal Justice (Victims of Crime) Act 2017 (Ireland), s. 15(2)(e); BeneVict... P. 147.
120 Ley 4/2015, art. 23.
121 Strafprozessordnung 1975 (Österreich), § 66a.
122 VBRG e.V. Qualitätsstandards für eine professionelle Beratung. 2024. URL: https://verband-brg.de/wp-content/uploads/2024/08/VBRG-QUALITAeTSSTANDARDS_2024.pdf
123 Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen (Nederland), 2009.
124 College of Policing. Hate Crime Operational Guidance. 2014; True Vision. URL: https://www.report-it.org.uk

злочинам на ґрунті ненависті.[125] Агентство ЄС з основоположних прав відносить іспанський протокол до перспективних практик.[126] ОБСЄ/БДІПЛ розробило в межах проєктів EStAR і STARS **інструменти для практичного впровадження Директиви щодо потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості,** включно з Модельними настановами щодо оцінки індивідуальних потреб, і готує навчальний модуль з оцінки потреб з урахуванням нової редакції Директиви.[127]

В Україні потерпілі від злочинів на ґрунті нетерпимості не мають жодних спеціальних гарантій, а мотиву, як правило, не встановлюють, якщо потерпілий сам про нього не скаже. Дорожня карта з верховенства права передбачає визнання мотиву нетерпимості обтяжуючою обставиною, облік таких злочинів у ЄРДР і безоплатну правничу допомогу потерпілим від них.[128] Цих заходів недостатньо без обов'язку фіксувати індикатори мотиву під час прийняття заяви, включення потерпілих від таких злочинів до груп особливої уваги під час оцінки і перенаправлення до спеціалізованих громадських служб, яким довіряють спільноти.

125 Ministerio del Interior (España). Protocolo de actuación de las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad para los delitos de odio y conductas que vulneran las normas legales sobre discriminación. 2020. URL: https://www.policia.es/miscelanea/participacion_ciudadana/protocolo_2020.pdf
126 FRA. Promising practice: Action protocol for security forces for hate crimes and behaviours breaching legal norms on discrimination. URL: https://fra.europa.eu/en/node/42436
127 Вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ; Model Guidance...
128 Дорожня карта з питань верховенства права, пп. 3.4, 3.11, с. 57–58, 73.

8. СИСТЕМНІ ВИКЛИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В ДЕРЖАВАХ ЄС

Порівняльні звіти виділяють сім проблем, спільних для більшості держав-членів.

1. Оцінка потреб формальна або вибіркова. Її проводять за шаблонними анкетами без реальної розмови з потерпілим або лише для окремих груп.[129]
2. Доступ до послуг нерівний. Служби підтримки зосереджені у великих містах, сільська місцевість забезпечена гірше.[130]
3. Фінансування нестабільне. Громадські організації, які надають значну частину послуг, працюють на проєктних коштах. Залежність від державного фінансування може обмежувати їхню незалежність.[131]
4. Доступність комунікації для людей з інвалідністю, іноземців і дітей недостатня, бракує кваліфікованих перекладачів і контролю якості перекладу.[132]
5. Навчання практиків несистемне. Воно залишається епізодичним і нестандартизованим щодо того, кого навчають, ким, як довго і з яких тем.[133]
6. Підтримка фрагментована. Перенаправлення часто існує лише для окремих груп потерпілих або обтяжене адміністративними вимогами, а потерпілі змушені повторно пояснювати свою ситуацію різним органам.[134]
7. Бракує даних про потреби потерпілих і надану підтримку, тому держави не можуть оцінити ефективність заходів.[135]

Окремо варто відзначити питання наслідків порушення прав потерпілого. Хорватія закріпила права потерпілих у КПК, але їх порушення, наприклад відмова суду допустити особу довіри, не є істотним порушенням процесуального закону. Хорватська служба підтримки вважає, що саме процесуальні наслідки дисциплінували б суддів, і обстоює відповідні зміни.[136] Директива цього питання не вирішує.

Нарешті, практики з Австрії та Хорватії наголосили, що впровадження Директиви триває роками. Хорватії, населення якої становить близько 3,9 млн осіб, знадобилося близько десяти років, аби впровадити Директиву 2012 року, і вона досі виправляє систему.[137] В Австрії перші кроки щодо підтримки потерпілих зроблено наприкінці 1990-х років, а процесуальний супровід почав діяти як пілотний проєкт у 2000 році.[138]

129 BeneVict… P. 10, 146–149.
130 Там само, p. 10; вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
131 Вебінар 16.09.2026, виступи представника ОБСЄ/БДІПЛ і представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
132 BeneVict… P. 10.
133 Там само.
134 Там само.
135 European Commission. SWD(2022) 179 final; вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
136 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
137 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
138 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).

9. ВИСНОВКИ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Досвід держав ЄС показує, що імплементація Директиви у сфері визначення потерпілих з конкретними потребами і адаптації процедур не зводиться до зміни законів. Вона потребує зміни практики органів кримінальної юстиції, щоб у центрі процесу були потреби потерпілого. Для України із цього досвіду випливають дев'ять висновків.

1. Транспонування варто будувати на **консолідованій редакції Директиви зі змінами 2026 року і не обмежувати змінами до КПК.** Пункт 3.8 Дорожньої карти посилається на текст 2012 року, а термін ухвалення законодавства спливає в IV кварталі 2026 року.[139]
2. Оптимальним є комбінований підхід: **перелік груп, які потребують особливої уваги, у законі та обов'язкова індивідуальна оцінка для всіх потерпілих**. Перелік не повинен підміняти оцінки. В Україні діє саме категорійний підхід: окремі гарантії для дітей, потерпілих від домашнього насильства і міжнародних злочинів, а універсальної процедури оцінки немає.
3. Потреби визначаються не лише особистими характеристиками, а й видом і обставинами злочину, стосунками з правопорушником і досвідом дискримінації. Українська практика пов'язує вразливість насамперед із видом злочину, а мотив нетерпимості переважно не встановлюють.
4. **Оцінка має бути двокроковою**, з визначеними виконавцями на кожній стадії, єдиною формою, яка переходить разом з матеріалами справи, обов'язком переглядати її і правовим режимом, що захищає її результати від розкриття. Зараз в Україні результати оцінки, долучені до матеріалів провадження, стають доступними стороні захисту.
5. За оцінкою має йти перенаправлення. Потрібна **єдина модель перенаправлення з чіткими ролями** поліції, прокуратури, суду, соціальних служб і громадських організацій, з моделлю згоди, закріпленою в законі, і безпечним обміном даними. Ключове завдання полягає в побудові повного маршруту потерпілого від першого контакту до підтримки, захисту, участі в процесі та компенсації. В Україні перенаправлення працює лише там, де є спеціальне регулювання, насамперед у справах щодо домашнього насильства і дітей.
6. Держава відповідає за підтримку, але сильний партнер з громадського сектора підвищує довіру потерпілих. Співпрацю варто врегулювати через акредитацію, договори і протоколи, як в Австрії та Хорватії. В Україні громадські організації фактично заступають державу, але їхня співпраця з поліцією і прокуратурою залежить від особистих контактів.
7. Служби підтримки, як державні, так і громадські, потребують сталого фінансування з державного бюджету, а не лише проєктних коштів. Координаційний центр ОГП і громадські організації в Україні значною мірою залежать від міжнародної допомоги.
8. Навчання практиків має бути регулярним, обов'язковим і стандартизованим, а не складатися з разових тренінгів. В Україні якість підтримки залежить від особистої ініціативи і досвіду конкретних працівників.

139 Дорожня карта з питань верховенства права, п. 3.8, с. 67.

9. Цифрові інструменти потрібно розглядати як засіб доступності та координації, який не замінює особистої підтримки і не створює нових бар'єрів. В Україні інформування про перебіг справи залежить від особистої комунікації потерпілого зі слідчим.

Окремо варто розглянути досвід Стратегії ЄС 2020-2025: національна стратегія щодо прав потерпілих і координатор з прав потерпілих могли б забезпечити послідовне виконання пункту 3.8 Дорожньої карти, яке охоплює кілька відомств.

Додаток.

Порівняння моделей окремих держав

Таблиця узагальнює описані вище практики

Держава	Хто проводить оцінку	Перенаправлення	Підтримка в процесі	Особливості
Австрія	Поліція за допомогою інформаційної системи; прокуратура і суд переглядають оцінку	Центр захисту від насильства залучається автоматично, якщо поліція видала заборонний припис	Безоплатний психосоціальний і юридичний процесуальний супровід; понад 50 служб, близько 13 тис. потерпілих у 2025 році	Центр управління підтримкою потерпілих; круглі столи при регіональних судах; поліцейські конференції у справі для запобігання насильству
Хорватія	Кожен орган, що допитує потерпілого: поліція, прокуратура, суд; єдина форма за Правилами 2017 року	Письмове повідомлення про права з контактами служб; пілотне opt-in перенаправлення до лінії 116 006	Відділи підтримки при 15 судах, національна мережа з 12 громадських організацій, особа довіри	Координаційний відділ у Міністерстві юстиції; порушення прав потерпілого не має процесуальних наслідків
Нідерланди	Слідчий поліції; прокуратура оновлює оцінку	Opt-out: Slachtofferhulp Nederland отримує контакти кожного потерпілого, який подав заяву	Національна служба Slachtofferhulp Nederland	Портал MijnSlachtofferzaak; муніципальні антидискримінаційні служби
Німеччина	Органи, що допитують потерпілого, з урахуванням його особливої потреби в захисті (§ 48 Abs. 3 КПК)	Окремого федерального механізму в опрацьованих джерелах не виявлено	Психосоціальний процесуальний супровід (§ 406g КПК); громадські служби, зокрема мережа VBRG в усіх 16 землях	Відеозапис допиту і допит за відеозв'язком; законопроєкт щодо посилення процесуального супроводу
Іспанія	Органи, що ведуть провадження, на стадії розгляду суд; система VioGén для гендерно зумовленого насильства	Бюро допомоги потерпілим	Спеціальні заходи під час допиту (ст. 25 Статуту потерпілого)	Широкий перелік обставин для оцінки, включно з мотивами ненависті; протокол поліції щодо злочинів на ґрунті ненависті
Естонія	Поліція; у 2021–2023 роках апробовано чекліст оцінки	Вразливих потерпілих поліція передає службі підтримки без згоди (з 2023 року, за даними Victim Support Europe), інших за згодою	Державна служба підтримки потерпілих	Пілотний проєкт з Victim Support Europe щодо системної оцінки

Джерела

Право і документи ЄС

1. Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів. OJ L 315, 14.11.2012.
2. Директива (ЄС) 2026/1472 Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2026 року про внесення змін до Директиви 2012/29/ЄС.
3. European Commission. Evaluation of Directive 2012/29/EU. SWD(2022) 179 final, 28.06.2022.
4. European Commission. EU Strategy on victims' rights (2020–2025). COM(2020) 258 final, 24.06.2020.

ОБСЄ/БДІПЛ

1. OSCE/ODIHR. Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims. Warsaw, 2021.

Національне законодавство держав ЄС

1. Австрія: Strafprozessordnung 1975, §§ 66a, 66b.
2. Німеччина: Strafprozessordnung, §§ 48, 58a, 247, 247a, 255a, 406g.
3. Ірландія: Criminal Justice (Victims of Crime) Act 2017, s. 15.
4. Іспанія: Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito, art. 23–25.
5. Нідерланди: Aanwijzing slachtoffers in het strafproces (2024A001); Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen (2009).
6. Хорватія: Zakon o kaznenom postupku, čl. 43.a; Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/2017.

Порівняльні дослідження

1. Victim Support Europe, APAV. VOCIARE Synthesis Report. 2019.
2. Victim Support Europe. Report on the Practical Implementation of the EU Victims' Rights Directive 2018–2024 (BeneVict). 2025.
3. VBRG e.V. Qualitätsstandards für eine professionelle Beratung. 2024.

Україна

1. Дорожня карта з питань верховенства права, схвалена Кабінетом Міністрів України 14.05.2025, пп. 3.4, 3.5, 3.8, 3.11.
2. ГО «Центр "Соціальна Дія"». Дослідження 1. Практики кримінальної юстиції України щодо прав вразливих потерпілих. 2026.

Матеріали ЦСД

1. Вебінар «Права потерпілих в Україні після реформи 2026 року», 16.09.2026: виступи представниць Генерального директорату з питань юстиції та споживачів Європейської Комісії, Центру правової компетентності (Австрія), Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії, представника ОБСЄ/БДІПЛ. Розшифровка зберігається в архіві ЦСД.
2. Огляд практик імплементації Директиви в країнах ЄС, робоча версія від 11.06.2026.

Більше про роботу ГО «Центр «Соціальна Дія»
можна знайти на сайті http://socialaction.org.ua/.

Коментарі та пропозиції, будь ласка,
надсилайте на
info@socialaction.org.ua.